

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ I (5. Hafta)

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ BAZI GELİŞMELER

**II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ DÜZENLEMELERİNİN TÜRK ÇAĞDAŞLAŞMASINA
KATKILARI**

**OSMANLI DEVLETİ'NİN JEOPOLİTİK DURUMU VE BAZI DEVLETLERİN
OSMANLI DEVLETİ ÜZERİNDEKİ EMELLERİ**

**I. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİNDE OSMANLI DEVLETİ'NİN SINIRLARININ
DARALMASI**

TRABLUSGARP SAVAŞI

II. Meşrutiyet Dönemi Gelişmeleri

II. Meşrutiyet Dönemi'nde genellikle ülke yönetiminde İttihat ve Terakki Cemiyeti egemen olmuştur. Osmanlı Devleti'nin sona erdiği bu çalkantılarla dolu dönemde İttihatçılar, devleti devam ettirmek için önemli girişimlerde bulunmuşlardır. Batı örneğine uygun parlamenter bir sistem kurmak istemişlerse de ülkede bu sistemi yürütecek sosyal, ekonomik ve kültürel yapının yetersizliği yüzünden tam başarı sağlamaları dönemin şartlarından ötürü pek mümkün olmamıştır. Bununla birlikte İttihatçılar eğitime büyük önem vermişler, eğitim kurumlarını ülkenin her yanına yaygınlaştırmaya çalışmışlardır. Medreselerde ıslahat yapmışlar, yükseköğretim kurumlarını modern biçime sokmaya çalışmışlardır. II. Meşrutiyet Dönemi'nde kadının sosyal hayatta layık olduğu yeri alabilmesi için çaba gösterilmiş, dernekler kurulmuş, yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca, Arap harflerinde yenilik yapılmak istenmiş, Millî Kütüphane, Millî Filmcilik, Millî Coğrafya Cemiyetleri kurulmuştur.

Her alanda millî bir siyaset izlemeye çalışan İttihatçılar, orduyu modernleştirmeye büyük bir önem vermişler, ülke ekonomisini Batılı ekonomilere bağımlılıktan kurtarmak için millî bir ekonomi kurmak istemişler, bu yönde çalışmalar yapmışlardır.

II. Meşrutiyet Dönemi Düzenlemelerinin Türk Çağdaşlaşmasına Katkıları

II. Meşrutiyet Dönemi, Cumhuriyet ideolojisi ve kurumları için en verimli kaynaklardan birisini teşkil etmiştir. Bu dönemin Cumhuriyete intikal eden birikimlerinin en önemlisi ve olumlusu Hâkimiyet-i Milliye için önemli bir adım sayılan çok partili sistem ve seçim geleneğini başlatmasıdır. O kadar ki seçimin sağladığı meşruiyet ile millî iradenin simgesi hâline gelen Meclis, sistemin vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. II. Meşrutiyet Dönemi'nin hakim gücü olan İttihat ve Terakki Cemiyeti, mecliste kendisine karşı muhalefetin artması sonucunda kontrolü kaybedecek bir konuma gelmesine rağmen, meclissiz yönetimi hiçbir zaman tercih etmemiştir.

Meşrutiyet'in ilanını hürriyetin ilanı olarak gören Osmanlı aydını, Meşrutiyet'in ilanı ile devletin köklü dertlerinin çözümleneceği, devletin büyük devletler safına katılacağını düşünmüşlerdir.

Meşrutiyet Dönemi iktidar-muhalefet anlayışı ise yapıcı olmaktan ziyade yıkıcı yönü ağır basan bir mücadeledir. Meşrutiyet Dönemi'nin olumsuz yönlerinden biri olan iktidar-muhalefet çatışmasının yıkıcılığı o dönemle sınırlı kalmayacak ve bir miras gibi sonraki dönemlerde de etkisini devam ettirecektir.

Meşrutiyet Dönemi'nde ısrarla vurgulanan millî egemenlik kavramı Cumhuriyetin ilanı öncesinde temel hareket noktası olarak alınmış, Atatürk tarafından Cumhuriyeti izah eden kavram olarak da kullanılmıştır.

- * II. Meşrutiyet Dönemi'nde kabul edilen ya da bazı değişikliklere uğrayan Osmanlı kanunları, Cumhuriyet Dönemi'nde de kullanılmaya devam etmiştir. Osmanlı Dönemi'nde uygulanan seçim sistemi ve seçim kanunu bazı değişikliklerle varlığını uzun süre devam ettirmiştir. İki dereceli seçim sistemi 1946 seçimlerine kadar uygulanmış, bu seçimlerden itibaren hâlâ uygulanmakta olan tek dereceli seçim sistemine geçilmiştir.
- * Osmanlı Dönemi'nde 1912 yılında tercüme edilip bir dergide yayımlanan İsviçre Medeni Kanunu, 1926 yılında Türk Medeni Kanunu'nun hazırlanmasında örnek teşkil etmiştir.
- * II. Meşrutiyet Dönemi, daha sonraki dönemlere demokrasi adına ışık tutmuş, millet egemenliğinin sağlanmasına temel teşkil etmiştir. Özgürlüğün, millî egemenliğin, kişi hak ve hukukunun ilk uygulamalarının olduğu II. Meşrutiyet Dönemi, Cumhuriyet Dönemi'ne tecrübe ve birikim oluşturmuş, bu bakımdan Türk demokrasi tarihine önemli bir katkı sağlamıştır.

XX. Yüzyılın Başlarında Büyük Devletlerin Osmanlı Devleti'ne Yönelik Emelleri

Asya, Afrika ve Avrupa içinde toprakları bulunan Osmanlı Devleti stratejik açıdan çok önemli bir bölgede yer almaktaydı. Ayrıca çeşitli kara ve deniz yollarının bu devletin topraklarından geçmesi onun stratejik önemini daha da arttırmaktaydı. Bu jeopolitik yapı, Osmanlı Devleti'ne avantajlar kazandırdığı gibi dış tehditlerin kendisine yönelmesine de neden olmuştur. Osmanlı Devleti'nin eski gücünü kaybetmesinden sonra ise başta İngiltere, Fransa, Rusya gibi devletler kendi çıkarlarının gösterdiği doğrultuda Osmanlı Devleti'nin aleyhine faaliyet göstermişler ve bu konuda da başarılar elde etmişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğunun hasta adam olarak nitelendirilmesi ve onun tarih sahnesinden çekileceğinin düşünülmesi sebebiyle bu devletler, Osmanlı mirası hakkında projeler geliştirmişler ve bu mirası paylaşma konusunda kendi aralarında antlaşmalar yapmışlardır. Büyük devletlerin toprak paylaşımının dışında, Osmanlı Devleti'nden bağımsızlık kazanarak ayrılan bazı ülkelerin (Yunanistan, Bulgaristan v.b) de elde ettikleri bölgelerle yetinmeyerek yeni topraklar elde etmek istemeleri Osmanlı Devleti'nin etrafındaki tehlike çemberinin daha da genişlemesine neden olmuştur.

Rusya

İstanbul ve boğazları ele geçirmek ya da boğazları denetimi altında bulundurmak düşüncesi, Rus dış politikasının temelini teşkil etmiştir. Rusya'nın XIX. yüzyılda siyasallaştırdığı bir hareket olan Panislavizm'in etkisiyle Osmanlı Devleti'nin topraklarının bir bölümü üzerinde hak iddia etmesi Osmanlı Devleti açısından önemli bir gelişme olarak ortaya çıkmıştı. Özellikle Balkanlarda bu akım önemli roller oynamış, ileride de göreceğimiz gibi Balkan Devletleri'nin Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açmasında Rusya'nın bu siyasetinin önemli katkısı olmuştur.

1877-1878 savaşlarından sonra Doğu Anadolu'da yaşayan Ermenileri, Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtarak günümüze kadar süren Ermeni olaylarının başlatıcısı da yine Rusya'dır. Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerindeki emelleri o dönemde İngiltere, Fransa ve Avusturya-Macaristan devletlerinin çıkarları ile ters düştüğü için, Rus tehlikesine karşı zaman zaman bu devletlerle birlikte karşı konulmuşsa da, Rusya hiçbir zaman Osmanlı topraklarından geçerek sıcak denizlere inme politikasından vazgeçmemiştir. Daha sonra İngiltere ve Fransa için Ermenileri kullanmak menfaatleri için uygun olunca onlar da bu kozu Osmanlı Devleti'ne karşı kullanmaya başlayacaklardır.

Avusturya

Balkanlar üzerinde etkili olmak isteyen bir başka güç de Avusturya idi. Ancak Rusya'nın Balkanlarda yayılmak istemesi Avusturya'nın işine gelmiyordu. Bu iki güç bir yandan Osmanlı Devleti ile mücadele ederlerken, diğer yandan da Balkanlarda nüfuz kazanabilmek için birbirleriyle mücadele ediyorlardı.

Fransa

XVI. yüzyılda kurulan Osmanlı-Fransız dostluğu XIX. yüzyıla kadar devam etmiştir. Sanayi devriminden sonra sömürgeciliğin hızla yayılması üzerine, Fransa birçok sömürgesini İngiltere'ye kaptırdı. Bunun üzerine Osmanlı topraklarına göz diken Fransa, Osmanlı Devleti aleyhine yapılan paylaşma projelerinde taraf olarak yer almış, bu gizli antlaşmalarla Anadolu'nun paylaşılması halinde kendisine pay ayrılmasını istemiştir.

İngiltere

Sömürgecilik bakımından dünyanın en güçlü devleti İngiltere idi. “Üzerinde güneş batmayan imparatorluk” olarak adlandırılan ve sömürgecilik sayesinde kendi anavatanının yüz katından fazla büyüyen yegâne ülke durumundaki İngiltere, Osmanlı Devleti’nin çeşitli bölgeleri ile ilgili plânlara sahipti. 1877-78 Osmanlı-Rus savaşına kadar Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğünü savunmasına rağmen bu savaştan sonra bu politikasını terk etti. Kıbrıs ve Mısır’ı işgal etti. İngiltere bazen tek başına, bazen de Fransa ile birlikte işbirliği yaparak Rusya’nın Osmanlı Devleti’ne egemen olmasını önlemeye çalıştı. Osmanlı topraklarının bir devletin eline geçmesine hiçbir zaman razı olmadı. Ancak Rusya’nın kışkırttığı Ermenileri o da korudu.

Amerika Birleşik Devletleri

Osmanlı Devleti ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkiler daha ABD bağımsızlığını kazanmadan başlamış ve başlangıçta kültürel amaçlara yönelik münasebetler giderek ekonomik alana yönelmiştir. Bu çerçevede Osmanlı Devleti'ne gelen ABD'li misyonerler Ermeni, Arap ve Yahudi topluluklarla yakından ilgilenmişlerdir. Monroe Doktrinine göre ABD kıtası dışındaki olaylarla ilgilenmeyen ABD ile Osmanlı Devleti'nin münasebeti her iki devletin de lehine olmuştur. Ancak daha sonra Ermenilerin siyasî ve ekonomik yönden Amerika tarafından desteklenmesi iki devlet arasındaki ilişkilere gölge düşürmüştür.

Almanya

1871 yılında Alman birliğinin tamamlanmasıyla kurulan Almanya, sanayiye büyük bir hız vererek Avrupa'nın güçlü devletleri arasına girmişti. Osmanlı Devleti ile doğrudan sınır komşuluğu olmayan Almanya, İngiltere ile olan rekabeti dolayısıyla Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü koruyucu bir politika takip etmiştir. Özellikle II. Meşrutiyetin ilanından sonra gelişen Osmanlı-Alman ilişkileri sayesinde bilindiği üzere Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'nda Almanların yanında yer almıştır.

İtalya

İtalya geç bir dönemde millî birliğini kurmuş, bu sebeple diğer sömürgeci devletler gibi sömürgeler elde edememişti. Bu durumu telafi etmek amacıyla Trablusgarp'a göz dikmiş, bu bölgeyi topraklarına katmayı başarmıştı. Ayrıca Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devletini paylaşma projelerine katılmış, Batı ve Güneydoęu Anadolu'nun bazı şehirlerini ele geçirmek için çaba göstermiştir.

I. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİNDE OSMANLI DEVLETİ'NİN SINIRLARININ DARALMASI

Trablusgarp Savaşı

- * Osmanlı topraklarına 16. yüzyılda dahil olan Trablusgarp; Cezayir ve Tunus ile birlikte “Garp Ocakları” isminde özel bir yönetim ile idare olunmuştur. Bölgenin bu idari statüsü 1830 yılında Fransa'nın Cezayir'i işgali ile değiştirilmiş ve 1835 yılından itibaren Osmanlı Devleti Trablusgarp'ı doğrudan merkeze bağlamıştır.
- * Osmanlı Devleti bölgedeki yönetimini güçlendirirken, Cezayir'den hareketle Fransa, Kuzey Afrika'daki etki alanını genişletmek için çalışmalarını hızlandırmıştır.
- * Tunus'un 1881 yılında Fransa tarafından işgali sonrası Trablusgarp toprakları ile ilgilenmeye başlayan İtalya'nın bölgeye girişiyle de rekabet artmıştır.

Savaşın Başlaması ve Gelişmeleri: Trablusgarp Savaşı İtalya'nın takip ettiği sömürgecilik siyasetinin doğal gelişmesi içinde ele alınabilecek bir olaydır. İtalya 1870'lerde millî birliğini sağladığı tarihlerde, dünyadaki sömürgelerin büyük kısmına İngiltere ve Fransa hükmediyordu. Ekonomik bakımdan güçlenmek ve topraklarını genişletmek isteyen İtalya da bu sömürge yarışına girmiş ve kendisi için en uygun coğrafi şartları taşıyan Trablusgarp'ı ilk hedef olarak seçmişti. Askeri yönden zayıflığı ve siyasî yönden yalnızlığı dolayısıyla öncelikle büyük devletlerle barış antlaşmaları yapmıştı. İtalya, Trablusgarp'daki zengin fosfat yataklarını elde etmek ve Kuzey Afrika'daki önemli bir bölgeyi kontrolü altına almak için Osmanlı Devleti'ne karşı harekete geçti. Trablusgarp konusundaki ilgisini yüzyılın başından itibaren yaptığı hazırlıklarla ortaya koyan İtalya, ekonomik yönden yatırımlara girişmiş ve bölgeye İtalyan göçmenler göndermeyi de ihmal etmemişti.

Osmanlı Devleti ise İtalya'nın bu girişimlerini engelleyecek durumda değildi. İtalyan hükûmetinin 1911 yılı içerisinde Trablusgarp'ı işgal için sürdürdüğü askeri ve diplomatik hazırlıklar karşısında Osmanlı Devleti Eylül ayı sonlarına kadar tam bir kayıtsızlık içinde olmuştur. İstanbul'daki yetkililer İtalya'nın işgale hazırlandığına ilişkin yeterli verilere rağmen savaşa ihtimal vermemektedirler. İtalya çıkacak savaşın nedeni ve sorumlusu olarak Osmanlı Devleti'ni göstermek için de büyük bir çaba göstermiştir. İtalyan hükûmeti savaş bahanesi yaratma planının ilk aşamasını 23 Eylül 1911'de İstanbul'daki İtalyan elçiliği aracılığıyla Osmanlı Devleti'ne verdiği bir protesto ile ortaya koydu. Bu protesto: "Osmanlı subayları, halkı İtalyanlar aleyhine kışkırtmakta ve İtalyanların bölgede can güvenliği bulunmamaktadır" ifadesini içermektedir.

Osmanlı Devleti İtalyanların bu iddiasını reddetmesine rağmen, İtalya işgal için hazırlıklarını sürdürmeye devam etmişti. İtalya 26 Eylül 1911'de çeşitli Avrupa devletleriyle birtakım temaslar yaparak Trablusgarp'ı ele geçirmek için diplomatik bir ortam yaratmaya çalıştı. 28 Eylül 1911'de İtalya Osmanlı Devleti'ne 24 saatlik bir nota vererek Osmanlı Devleti'ni suçlamaya devam etti. İtalyanın notasında, Trablusgarp ve Bingazi'nin düzensiz ve bakımsız bırakıldığı, bundan Osmanlı Devleti'nin suçlu olduğu, bu iki yerin İtalya sahillerine çok yakın olması dolayısıyla bu bölgenin İtalya için hayati bir önem taşıdığı ifade ediliyordu. Ayrıca bu notada İtalya'nın bölgedeki ekonomik faaliyetlerine Osmanlı Devleti tarafından engeller konulduğundan da söz ediliyordu. Osmanlı Devleti cevabında yöneltilen suçlamaları reddetmiş, İtalya'nın ekonomik faaliyetlerine engel olunmadığını, hatta kolaylık gösterildiğini belirtmiş, güvenlik konusunda da herhangi bir problem olmadığını da ifade etmiştir.

İtalyan hükümeti cevabi nota ile ilgili süreyi beklemeksizin 29 Eylül 1911'de savaş ilanını Osmanlı hükûmetine bildirdi. Osmanlı hükümeti çeşitli devletlere müracaat ederek savaşı durdurmaya çalıştıysa da başarılı olamadı. İtalya böylece Trablusgarp'a asker çıkardı. 5 Ekim 1911'de İtalyanlar Trablusgarp şehrini, 16 Ekim 1911'de Derne'yi ve 20 Ekim'de Bingazi'yi işgal ettiler. Böylece işgal kuvvetleri kıyı kesimlerini ele geçirmiş bulunuyordu.

Trablusgarp'ta İtalyanların bu faaliyeti esnasında bölgedeki Osmanlı kuvvetleri ile işbirliği içinde bulunan yerli halk da İtalyanlara karşı direnmeye çalışıyordu. Sinusi liderlerinin de katılmasıyla bu çaba etkili bir şekle büründü. Diğer yandan Trablusgarp'a savaşmak için koşan çok sayıda Türk subayı da hem kendileri mücadele ediyorlar, hem de halkın silahlı mücadeleye katılması için onları teşkilatlandırıyorlardı. Bu genç subaylardan biri de Mustafa Kemal'di. İngiliz ve Fransızların kara yolunu engellemelerine rağmen, 15 Ekim 1911 tarihinde Trablusgarp'a doğru yola çıkan Mustafa Kemal, çeşitli kereler İngiliz sınır devriyelerince yakalanma tehlikesi geçirdikten sonra Tobruk'daki karargâha ulaşmış ve Tobruk cephesinde göreve başlamıştı. Mustafa Kemal Derne Kumandanlığı görevini yapmış, Trablusgarp'ta çok önemli askeri başarılarla imzasını atmıştır.

Mustafa Kemal silah arkadaşları ile Derne'de

Direnme ve hücumların bölgedeki durumunu sarsacağını düşünen İtalya, eski duruma dönüşü bütünüyle ortadan kaldırmak için 5 Kasım 1911’de Trablusgarp’ı kendi topraklarına kattığını ilan etmiş, işgalle birlikte kendisine karşı oluşacak tepkiyi önlemek amacıyla halkı sindirme politikasına girişmişti. İtalyan askerlerinin yaptığı baskıdan kurtulmak isteyen halk ise çeşitli yerlere göç etmeye çalışmıştı.

İtalya aldığı bu tedbire ek olarak yine birtakım başka önlemler alma gereği de duymuştu. Bunlar arasında Rodos ve Oniki Adaların işgali, Çanakkale Boğazına karşı İtalyan harekâtı gösterilebilir. İtalyanlar bu işgal sırasında kıyı bölgelerinde tutunmalarına rağmen, iç bölgelere gidemediler.

Osmanlı Devleti de İtalya'ya karşı etkili bir politika oluşturamadı. Osmanlı Devleti Balkanlarda ortaya çıkan karışık ortam sebebiyle Trablusgarp'ta yeni birtakım aktif girişimleri de gerçekleştiremedi. İtalya bu durumu göz önünde tutarak Osmanlı Devleti'ne kendi ölçüleri içinde bir barış antlaşması dikte ettirmeye çalışmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin de barışa yanaşmak zorunda kalması sebebiyle iki taraf arasında barış görüşmeleri Almanya'nın da girişimleriyle başlatıldı. Osmanlı Devleti'nin bu duruma rıza göstermesinin önemli bir sebebi de Balkanlardaki gelişmelerin Osmanlı Devleti'ni zor duruma sokmasıdır.

Uşı Antlaşması ve Savaşın Sona Ermesi

İtalya ile Osmanlı Devleti arasında 12 Temmuz 1912 tarihinde barış görüşmelerine başlandı. Savaşın iki tarafı da zor duruma düşürmesi, bu görüşmelerin hızlandırılmasına neden olmuştu. Ancak İtalya'nın aşırı istekler ileri sürmesi yüzünden anlaşma sağlanamadı. Balkanlarda gittikçe artan tehlike karşısında Eylül 1912'de Osmanlı hükümeti İtalya ile yapılmakta olan barış görüşmelerinin bir an önce sonuçlandırılmasına karar verdi. Nitekim bundan biraz sonra 8 Ekim 1912'de Balkan Savaşı başlamıştı. Bu suretle Osmanlı Devleti ikinci bir savaşa girmiş oluyordu. Fakat bu iki savaşı da idare edecek güçten yoksundu. Sonuçta Osmanlı Devleti ile İtalya arasında, Trablusgarp Savaşı'nı sona erdirmek üzere Uşı (Quchy)'de 15 Ekim 1912'de gizli ön barış, 18 Ekim 1912'de asıl ve açık barış antlaşması imzalandı.

Gizli Antlaşma ile tamamı 10 madde olan açık antlaşmanın başlıca esasları şu şekilde idi:

1) Osmanlı Devleti, Trablusgarp ve Bingazi'yi derhal boşaltacak ve buralara bağımsızlık verecekti.

2) Buna karşılık İtalya, savaş sırasında ele geçirdiği On iki Ada'yı Osmanlı Devleti'ne geri verecekti. Ancak, Balkan Savaşı sırasında Yunanistan'ın adaları işgal etmesi tehlikesine karşı, İtalya'nın işgali geçici olarak devam edecekti.

3) Padişah aynı zamanda halife olduğundan Trablusgarp'ta dinî yetkileri dışında hiçbir siyasî yetkisi olmayan bir temsilci bulunduracaktı.

4) İtalya, kapitülasyonların kaldırılması konusunda Osmanlı Devleti'ne yardım edecekti.

Uşi Antlaşması İle;

Osmanlı Devleti Bingazi ve Trablusgarp'ı boşaltacak ve buralara bağımsızlık verecektir. İtalya bu bölgede barışın tesisi için girişimlerde bulunabilecektir.

- * İtalya On İki Ada'yı geri verecek ancak Balkan Savaşları'nda bu adaların Yunanistan tarafından işgal tehdidine karşı, adaların idaresi geçici olarak İtalya'da kalacaktır.
- * Halife'nin Trablusgarp'ta "Naibbü's-sultan" ismi ile bir temsilcisi bulunacak, bu temsilcinin görev kapsamı din işleri ile ilgili olacaktır.
- * İtalya, kapitülasyonların kaldırılmasında Osmanlı Devleti'ne yardımcı olacaktır.
- * Yapılan bu anlaşma ile savaş sona ermiş, Osmanlı Devleti Kuzey Afrika'daki son toprağını da kaybetmiştir. Diğer taraftan geçici olsa da On İki Adayı alan İtalya, Ege Denizi'ne yerleşmiş ve burada güçler dengesine yeni bir devlet daha katılmıştır.

Böylece 18 Ekim 1912 tarihli Uşi Antlaşması ile Osmanlı-İtalyan Savaşı sona ermiş oldu. Uşi Antlaşmasının gizli maddeleri ile Trablusgarp'taki Osmanlı Devleti'nin hukuki olarak bazı yetkileri ve kurumları korunacaktı. Açık antlaşmaya göre ise bölgeye bağımsızlık verilecek, İtalya'nın dolaylı olarak bölgeyi yönetmesi sağlanacaktı. İtalya, Rodos ve On iki Ada'yı Osmanlı Devleti'ne geri verecek, fakat şimdilik Yunan işgaline karşı bu adalar geçici olarak İtalyanların kontrolünde kalacaktı. Böylece Osmanlı Devleti Trablusgarp'ın elinden çıkması ile Kuzey Afrika'daki son topraklarını kaybettiği gibi, On iki Ada da daha sonraki gelişmeler sebebiyle bir daha Osmanlı Devleti'ne iade edilmemiştir.

Trablusgarp Savaşı bu suretle Osmanlı Devleti aleyhine olarak sonuçlandığı sırada, bu defa da Balkan Savaşı gibi daha da büyük bir sıkıntı ile karşı karşıya kalmış bulunuyordu.